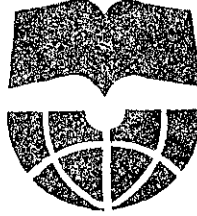

TARTIŖMALI İLMİ TOPLANTILAR DİZİSİ

HZ. PEYGAMBER VE AİLE HAYATI

Doç. Dr. Ali ÖZEK • Y. Doç. Dr. Ö. Faruk HARMAN
Y. Doç. Dr. Abdullah AYDINLI • Doç. Dr. M. Yaşar KANDEMİR
Doç. Dr. İ. Lütfi ÇAKAN • Doç. Dr. Hayreddin KARAMAN
Doç. Dr. Ümid MERİÇ • Prof. Dr. Salih TUĞ
Y. Doç. Dr. Sadreddin GÜMÜŞ • Ali Rıza DEMİRCAN
Doç. Dr. Mustafa ERKAL • Doç. Dr. İbrahim CANAN
Dr. Celal YENİÇERİ • Y. Doç. Dr. Raşit KÜÇÜK
Doç. Dr. Bekir TOPALOĞLU

İLMİ NEŞRİYAT
İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.

Adres: Kızıtaşı, Kâmilpaşa Sok. No: 17 Fatih/İST.

SÜNNETİN BÜTÜNLÜĞÜ

Doç. Dr. İsmail Lütfi ÇAKAN
M.Ü. İlahiyat Fakültesi
Öğretim Üyesi

Allah'a hamd; Rasûlüne salât ve selam ile sözlerime başlarım.

Muhterem Dinleyenler!

(En kısa ifâdesiyle Hz. Muhammed'in yaşayış tarzı demek olan s ü n n e t ' i «hayatın her safhasını kapsayan bütünlüğü»¹, açısından ele almak istiyorum. Böyle bir konunun seçiminde, son zamanlarda dozunu arttıran Sünnet'e karşı tavırlar ve yayınlar ile onu Hz. Peygamber'in kişisel arzusunun ürünü imiş gibi göstermeye çalışanların mevcudiyeti —itiraf etmeliyim ki— müessir olmuştur.)

Hiç şüphesiz Hz. Peygamberi çok yakından takib etme imkân ve imtiyazına sahip olan a s h â b - ı k i r â m ' ın Sünneti evrensel boyutu içinde anlayıp anlayamadıklarını gözden geçirmek de bize, konunun anlatımında yardımcı olacaktır. Zira aynı çevre ve şartlar altında yaşayan insanların, Hz. Peygamberin, zamanla kendisine inacak bütün dünyahlar için İslâm gerçeğini şekillendirmesine tepkileri ve O'nu nasıl algıladıkları bize fevkalâde önem taşımaktadır. Zira onların anlayışları ile günümüzdeki sünnete yönelik yaklaşımları mukâyese imkânı ancak bu yolla temin edilebilecektir.

«De ki, ey insanlar, ben sizin hepinize göklerin ve yerin sahibi Allah'ın elçisiyim»² âyeti ve konuya ait diğer

1. Bilgi için bk. S. Nedvi, Hz. Muhammed Hakkında Konferanslar, (trc. O. Keskiöglü), s. 51 vd. (Ankara 1967).

2. el-A'raf (7), 158.

âyetler, Hz. Peygamber'in risâletinin ve dolayısıyla O'nun sünnetinin, yaşama tarzının evrensel boyut ve karakterini ortaya koymaktadırlar. Dünyada İslâm tebliğine muhatap insanlar arasında muhtelif bakımlardan değişiklikler gösteren kesimlerin bulunduğu da açıktır. Bunların her biri hayatta kendilerine örnek olacak bir rehberle muhtaçtırlar. Bu çeşitli kesimlerin herbirinin, zamanın gereklerine göre hem müşterek hem de farklı hallerle karşılaşacakları ise, pek tabiidir. Yatıp-kalkmak, yiyip-içmek, ağlayıp-gülmek, alışverişte bulunmak, hayır-hasenât yapmak, öğrenip-öğretmek, hastalanıp-tedâvi olmak gibi hayatın bütün cilveleri içinde kendilerine örnek olacak birini bulmak, ortak ihtiyaç ve arzularıdır. Bu durum, rûhi, fikri ve hissi alanlarda ve ilişkilerde de aynen hattâ daha büyük boyutlarda geçerlidir.

İşte bütün bu toplum kesimlerinin bütün ihtiyaçlarını ferd, aile, millet, ümmet ve insanlık düzeyinde ve evrensel çerçevede karşılamak, şekillendirmek ve örneklendirmek üzere gönderilmiş bulunan Hz. Peygamber'in davranışları ve hayatı « ü s v e - i h a s e n e »³ yani evrensel yegâne hayat modeli olarak Allah Teâlâ tarafından takdim edilmiştir. Bu demektir ki, O'nun hayatında bütün bu hayat şart ve şekillerine göre İslâm çerçevesinde örnek alınabilecek ahenkli bir çeşitlilik, zenginlik, seyyâliyet ve pratiklik bulunmaktadır. Zira dinimizin temel niteliklerinden biri «teklif-i mâ lâ yutak» (güc yetirilemeyecek mükellefiyet)in bulunmamasıdır. Hz. Peygamber'in hayatının işte bu çeşitliliğini ashâb-ı kirâm, «O peygamberdir, bizden farklıdır, biz kendi işimize bakalım» yorumuyla değil, «O'nun bütün hareketlerinin bize bakan bir yönü mutlaka bulunmaktadır, biz O'nu örnek almahyız» yaklaşımı içinde algulamışlardır. Tabiatıyla Hz. Peygamber'in hayatını değerlendirmeye kalkacak olanlar, bu evrensellik niteliğinin ve hayatın her safhasına örneklilik etme meziyyetinin farkında olmak zorundadırlar.

3. b. el-Ahzâb (33), 21.

Memnuniyetle kaydedelim ki, Hz. Peygamber'in hayatını insaf ile yeterince inceleyen herkes neticede, «tarih boyunca başka hiç bir kimsede toplanmamış, hayatın her yönünü etkileyen, şekillendiren üstün hasletlerin Hz. Muhammed'de bir arada görüldüğünü itiraf etmekten kendilerini alamamışlar ve alamamaktadırlar.

Hz. Peygamber'in peygamberlik öncesi hayatı ile ilgili tesbitlerin özü, Mekke toplumunun yaşadığı putpe-restliğin ve temiz insan fıtratına aykırı yaşayış biçiminin dışında kaldığı, afif ve doğru yaşadığı, haklılara taraf, haksızlara karşı olduğu ve t e h a n n ü s ederek, yani belli sürelerle toplumdan ayrılıp bir mağarada uzlete çekilerek günlerini tefekkür ve arayışla geçirdiğidir⁴. Tek cümle ile ifade edecek olursak, «temiz bir geçmişe sahip olduğu»dur. Hattâ ilk vahiy olayında, kendisine gelenin niteliği konusunda tereddüt geçiren Hz. Peygamber'e, eşi Hatice bu temiz geçmişini hatırlatmış ve aydınlık geleceğinin delili olduğunu söyleyerek O'nu teselli etmiştir⁵. Hz. Peygamber'e herkesten önce en yakınlarının, meselâ O'nun en gizli ve özel hallerine vâkif eşinin iman etmiş olmasında da O'nun temiz geçmişinin etkisi büyüktür. «Daha önce yıllarca aralarında yaşamış olan»⁶ Hz. Peygamber'e, peygamberliğini tebliğe başladıktan sonra müşrikler tarafından yakıştırılmaya çalışılan olumsuz hiç bir sıfatın tutmamasında da önceden bu söylediklerini doğrulayacak en küçük bir delile sahip olamamaları büyük rol oynamıştır. Safa Tepesi davetinde «senin yalan söylediğini görmedik» diyen Kureyş uluları; Necâşi'nin huzurunda «... O'nun bütün faziletlerini, doğruluğunu, iffetini baştan beri gayet yakından ve mükemmelen biliyorduk...»⁷ diyen Ca'fer b. Ebî Tâlib; Bizans Kayser'i Herakliyus'un,

4. bk. Buhâri, bed'u'l-vahy 3; İbn Hişâm, Siyre, I, 251.

5. bk. İbn Hişâm, Siyre, I, 253.

6. Yûnus (10), 16.

7. İbn Hişâm, Siyre, I, 217-218.

8. bk. Buhâri, bed'u'l-vahy 3.

— Peygamberlik iddiasından önce hiç yalan ile itham eder miydiniz? sualine,

— Hayır, diyen;

— Hiç gadreder, verdiği sözden döner mi? sorusuna da;

— Hayır, gadredmez. Ancak biz şimdi O'nunla bir müddete kadar mütareke halindeyiz. Bu müddet içinde ne yapacağını bilmiyorum» cevabını veren sonra da «Muhammed'in aleyhinde sadece bu cümleyi söyleyebildim» itirafında bulunan Ebû Süfyân, hep O, «temiz geçmiş»in şahidleridirler⁸.

Hız. Peygamber'in «temiz bir geçmiş sahibi olduğu» gerçeği üzerinde durmamız, O'nun sünnetinin çerçevesi içine peygamberlik öncesi davranışlarını da katmak isteyen hadisçilerin hiç de haksız sayılamayacaklarını vurgulamak, bir başka ifade ile, Hız. Peygamber'in peygamberlik öncesi hayatının bile örnek alınabilecek berraklık ve temizlikte olduğunu belirtmektir. Tabiatıyla buna karşılık peygamberlik sonrası davranışlarını bölüp parçalama düşüncelerinin de isabetsizliğine ve aşırılığına işaret etmektir.

Hız. Peygamber'in peygamberlik günleri hemen hemen dakikası dakikasına gözler önündedir. Özellikle Medine'de kuruluş günlerinin yoğun faaliyetler içinde, toplum O'nu her şeyiyle izleme imkânı bulmuştur. Zaten yüce Yaratıcı da, Hız. Muhammed'in sadece sözlerini değil, bütünüyle hayatını, İslâm tebliğine muhatab bütün insanlara izlemeleri gerekli örnek olarak takdim etmiş, Allah'ı sevmenin yegâne tezâhürü olarak bildirmiş ve şöyle buyurmuştur: «De ki, gerçekten siz Allah'ı seviyorsanız, bana tâbi olunuz ki, Allah da sizi sevsin..»⁹.

Şu da bir gerçektir ki, örnek alınacak şahsın, pratik örnek olması büyük önem taşımaktadır. Bu da o şahsın o olaylarla daha önce karşılaşmış yani bizzat yaşamış ol-

9. Âl-i İmrân (3), 31.

masıyla mümkündür. Ümmeti için Hz. Muhammed'in ye-gâne örnek oluşu biraz da bu yönden düşünülmelidir. Zira s ü n n e t , Hz. Peygamber'in, Allah'ın emirlerine uygun hareket etmek maksadıyla seçip yaşadığı hayat, git-tiği yol demektir. Bir anlamda da s ü n n e t , son ilâhî kitap Kur'ân'ın, «son peygamber», «âlemlere rahmet», «üsve-i hasene», «büyük ahlâk sâhibi», «mü'minlere düş-kün ve onların sıkıntıya uğraması kendisine çok ağır ge-len»¹⁰ bir Allah elçisi olarak Hz. Muhammed tarafından e v r e n s e l plânda ortaya konmuş p e y g a m b e r i y o r u m u 'dur. Bu sebeple de Kur'ân-ı Kerim, beşerî, coğrafi, tarihi, sosyal, meslekî ve ekonomik farklılıkları-na rağmen bütün insanları Hz. Muhammed'in siretine, ha-yat modeline uymaya, O'nun izinden gitmeye, O'nun yo-luna koyulmaya davet etmiştir. Çünkü O'nun sünneti muhtelif toplum kesimlerinin hepsine birden örnek ola-bilecek zenginliktedir. Çünkü O'nun hayatı c a n l ı K u r ' â n niteliğiyle insan hayatına tam bir uygulama örneği ve ışığıdır. Herkes O'nda örnek alacak bir çok yön bulabilir. Sünneti bu bütünlük, zenginlik ve evrensellik içinde düşünmemek, Hz. Peygamber'i ve O'nun şekillen-dirdiği İslâm pratiğini kavramakta ve tabiatıyla Hz. Mu-hammed'i anlamakta çekilen güçlüklerin ve düşülen yan-lışların gerçek sebebidir. Konuya ait bütün olumsuz ve temelsiz düşünce ve beyânların düzeltilebilmesi, sünnet'i evrensel boyut ve bütünlüğü içinde algılamaya bağlıdır. Ashab-ı kirâm bu gerçeğin farkında idiler. Onun için de Hz. Peygamber'den gördüklerini kendi şartlarında derhal uyguluyorlardı. Hattâ sevgide bile Hz. Peygamber'e uy-mayı yeğliyorlardı. Ebû Eyyûb el-Ensâri (r.a.) anlatıyor: «Rasûlullah (s.a.) kendisine bir yiyecek sunulduğu za-man, yiyeceği kadar yer, artanı bana gönderirdi. Birgün, içinde sarımsak bulunan bir kap yemeğini hiç el sürmeden bana iâde etti. Bunun üzerine kendilerine gittim ve «sa-rımsak yemek haram mıdır?» dedim. O (s.a.);

10. Sırasıyla bk. el-Ahzâb (33), 40; el-Enbiyâ (21), 107; el-Ahzâb (33), 21; el-Kalem (68), 3; et-Tevbe (9), 128.

«— Hayır, haram değildir; ancak ben kokusundan dolayı hoşlanmıyorum» buyurdu.

Ebû Eyyüb el-Ensâri de;

«— O halde sizin hoşlanmadığınızdan ben de hoşlanmıyorum» dedi¹¹.

Ashâb-ı kirâm'ın Hz. Peygamberi algılama çerçevesini İmrân b. Husayn (r.a.) şöyle dile getirmektedir: «Nebiy-yi ekrem (s.a.)'i uyuduğu vakit kendiliğinden uyanmadıkça biz uyandırmazdık. Zira uykusunda kendisine (vahy gelip-gelmeyeceğini, hâsılı) ne olacağını bilemedik»¹².

Ashâb-ı kirâm'ın verdiği bilgiler arasında Hz. Peygamber'in sünnetinin evrensel boyutta uygulanabilir bir bütünlüğe ve karaktere sahip olduğunu gösteren birkaç tesbiti şöylece sıralayabiliriz: O (s.a.), yapılabilecekleri emrederdi. Hz. Âişe anlatıyor; «Rasûlullah (s.a.) ashâbına emrettiği zaman daima amellerin kolaylıkla üstesinden gelebilecekleri miktar ve şeklini emrederdi»¹³.

Ümmetini düşünürdü. İbn Abbas (r.a.) Hz. Peygamber'in, «ümmetimi meşakkate sokacağımdan endişe etmeseydim, yatsı namazını geç saatlerde kılmalarını emrederdim» buyurduğunu; Ebû Hureyre (r.a.) da «Ümmetime zorluk olacağından endişe etmeseydim, onlara her abdest alırken misvak kullanmalarını emrederdim» buyurduğunu haber vermektedirler. Yine Ebû Hureyre (r.a.)'ın bildirdiğine göre Hz. Peygamber; «SİZİ BİR ŞEYDEN MEN ETTİĞİM ZAMAN ONDAN KESİNLİKLE KAÇININ. BİR ŞEY EMBRETTİĞİMDE İSE, ONU GÜCÜNÜZ YETTİĞİNCE YERİNE GETİRİN»¹⁴ buyurmuştur. Gösterdiği yolda dini gayretle de olsa, aşırı davranılmasını aslâ tasvib etmemiş, «Bazılarına ne oluyor ki, benim işlediğim bir şeyi işlemekten çekiniyorlar. Allah'a yemin ederim ki, on-

11. Ahmed b. Hanbel, V, 416-417.

12. Buhâri, teyemmüm 6.

13. Tecrid Tercemesi, I, 36.

14. Buhâri, i'tisam 2.

lar içinde Allah'ı en iyi tanıyan ve O'ndan en çok korkan benim»¹⁵ buyurarak, kendisinden daha ileri bir müslüman olma imkânı bulunmadığını ifâde etmiştir. Şuna da işaret edelim ki, yapılabilecekleri emretmiş olmasına rağmen, altını çizerek söylüyorum, O'nun emirlerini ö n e m s e m e y e r e k karşı çıkanları da aslâ hoş karşılamamıştır. Seleme b. Ekva' anlatıyor. Rasûlullah (s.a.) sol eliyle yemek yiyen Büsr b. Râi'l-ayr'i gördü ve kendisine, «sağ elinle ye!» buyurdu. Büsr, «sağ elimle yiyemiyorum» dedi. (Müslim'de Büsr'ün, bu sözü kibirlenerek söylediğine işaret edilmektedir). Hz. Peygamber; «Evet yiyemezsin!» buyurdu. Râvi Seleme b. Ekva' diyor ki, «bundan sonra adamın sağ eli ağzına ulaşamaz oldu»¹⁶.

Hz. Peygamber çevresine karşı duyarlıydı, cemaati gözetirdi. Enes b. Mâlik (r.a.)'ın şu müşâhadeleri bunu göstermektedir.

«Rasûlullah (s.a.) tamam olmak kaydıyla insanların en hafif namaz kıldıramıydı.» «Rasûlullah (s.a.) namazdayken, anasının yanında mescide gelmiş bir çocuğun ağlamasını işitir de kısa bir süre okuyuverirdi.»¹⁷ Yalnız başına namaz kılariken ne kadar uzatılırsa uzatılsın, cemaatle kılariken mutlaka arkadakilerin hallerinin dikkate alınması gereğini ısrarla belirtirdi. Meselenin genel prensibini de «KOLAYLAŞTIRINIZ, ZORLAŞTIRMAYINIZ; MÜJDELEYİNİZ, NEFRET ETTİRMEYİNİZ.»¹⁸ şeklinde tesbit ve ilân etmiştir.

Bu nakillerden çok açık şekilde anlaşılacağı gibi sünnet, kolaylaştırma ve sevdirme çizgisinde İslâm'ın uygulamasından ibârettir. Bu yüzden de her insan ve insan grupları sünnette kendileri için en uygun uygulamayı ve örneği bulabilirler. Meselâ eğitimci, mescidde halk eğitimi, Suffa'da akademik eğitim ile meşgul olan, m u a l l i m

15. Buhâri, İ'tisam 5.

16. Ahmed b. Hanbel, VI, 46.

17. Buhâri, ezan 65; Müslim, salat 37, 187.

18. Buhâri, ilim 11.

olarak gönderilmiş bulunan Hz. Peygamberi rehber edinebilir. Öğrenci, kendisine vahy getiren Cibril'in önünde diz çöküp oturan Peygamber'i örnek alır, Ramazan'da bilgi mukâbelesi yapan Hz. Muhammed'i düşünebilir. Muzaffer bir komutan ve fâtih, Bedir'de, Huneyn'de düşmanı kahreden, Mekke'ye muzaffer ordusunun başında giren Hz. Peygamber'i izleyebilir. Mağlûbiyete uğramış bir komutan, Uhud Harbi'nde şehidler ve yaralılar arasında dolaşan Hz. Peygamber'i gözünün önüne getirebilir. Yiyecek-içecek sıkıntısı çeken ordu, Ceyşu'l-usre denilen Tebük Harbi ordusunun hazırlıklarında ve yolundaki Hz. Peygamber'i hatırlar. Yolda başkasının malından istifâde etmek zorunda kalan ordu şu olayı örnek alabilir: Susuz bir yerde konaklamak zorunda kalan İslâm ordusu için Hz. Peygamber, Hz. Ali ile bir başka sahâbiyi su aramak için görevlendirir. Onlar da yolda, iki büyük su kırbası taşıyan bir deve ile gitmekte olan bir kadına rastlarlar. Suyun yerini sorarlar. Kadın, suyun bir günlük mesafede olduğunu söyleyince, «**haydi öyleyse bizimle geleceksin**» derler ve kadını alıp Hz. Peygamber'e getirirler. Hz. Peygamber, kırbaların ağzını açtırır, azıcık su alır, suyu tekrar kırabaya boşaltır ve «**herkes ihtiyacı kadar su alsın**» buyurur. Bütün ordu suya kandığı halde kırbalar hâlâ doludur. Sonra da «**haydi bu kadına birşeyler verin**» buyurur. Oracıkta toplanan hurma ve diğer yiyeceklerden bir çuval doldurulur. Kadın, hem dolu su kırbaları hem de bir çuval yiyeceklerle kabilesine döner. Olanı-biteni anlatır ve sonunda Hz. Peygamber için «**ya çok büyük bir sihirbaz ya da gerçekten Allah'ın rasûlüdür**» der. Daha sonraları bu kadın, kabilesinin müslüman olmasını sağlar¹⁹. Yediği üzümün bedelini bağına bağlayan ordu, herhalde Hz. Peygamber'in bu uygulamasından esinlenmiş olmalıdır.

Diplomat, Akabe bey'atlarında, Medine'deki muâhât ve saldırılmazlık anlaşmalarında. elçiler ve mektuplar teâtisinde ve nihâyet Hudeybiye Musalahası'ndaki Hz. Mu-

19. Buhâri, teyemmüm 6.

hammed'i örnek alabilir. Özellikle Hudeybiye'de bütün ashâbı sınırlendiren ve görüntüsü hiç de hoş olmayan maddeleri kabul eden, Mekke'den kaçıp gelmiş Ebû Cendel'i hemen oracıkta, «anlaşma gereğidir» diye zâlim babasına teslim eden, dönüş emrine ashâbın uymaması üzerine, kendisi herkesin gözü önünde traş olup kurbanını keserek ihramdan çıkan Hz. Peygamber'i düşünebilir. «Resmen tanımmayı» temin için kabul edilen ağır şartların ötesinde «büyük fethi» görebilen büyük diplomat Hz. Peygamber'i hatırlar.

Hâsılı her meslek ve meşrepten insan, Hz. Peygamber'in hayatında kendisi için örnek olacak birçok yön ve olay bulur. Çünkü, bütün bu insanlığı bir şahsiyette toplayıp misâllendirmek, Allah Teâlâ için aslâ zor değildir. Bu sebeple diyoruz ki, Hz. Peygamber'in siyreti, hayatın her safhasını kapsayan bir bütünlük içindedir. O, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği yetki ile, ülkelerinde krallara, devlet başkanlarına; yollarda, yaylaklarda çobanlara; mekteplerde hocalara; sınıflarda talebelere; obalarda fu-karaya; köşklerde ağniyâya; otağlarda, kışlalarda ordulara, komutanlara; yuvalarda analara-babalara, yavrulara, kısaca bütün dünyahlara aynı çağırışı yapmakta, kendisini izlemeye dâvet etmektedir. Çünkü, O'nun siyreti bütün insanlık için en güzel örnektir. Çünkü O'nun sünneti, dünyayı kucaklayıcı bir zenginlik, çeşitlilik, pratiklik, bütünlük ve âhenk manzûmesidir.

Hz. Peygamber'in harb - sulh, ibâdet-ticâret, hak ve adalet gibi ciddi ve yüksek konularla meşgul olması hemen herkes tarafından pek tabii karşılandığı halde, O'nun, günlük insan hareketlerinin biçim ve şekilleriyle de meşgul olmasını bazıları akıllarına sığdıramayabilirler. Nitekim Selman-ı Fârisî'ye bir müşrik biraz da alaylı bir edâ ile şöyle demişti:

«— Görüyorum ki dostunuz (Muhammed), size her şeyi, ama herşeyi, hattâ helâyâ nasıl oturacağınızı bile öğretiyor?..»

olarak gönderilmiş bulunan Hz. Peygamberi rehber edinebilir. Öğrenci, kendisine vahy getiren Cibril'in önünde diz çöküp oturan Peygamber'i örnek alır, Ramazan'da bilgi mukâbelesi yapan Hz. Muhammed'i düşünebilir. Muzaffer bir komutan ve fâtih, Bedir'de, Huneyn'de düşmanı kahreden, Mekke'ye muzaffer ordusunun başında giren Hz. Peygamber'i izleyebilir. Mağlûbiyete uğramış bir komutan, Uhud Harbi'nde şehidler ve yaralılar arasında dolaşan Hz. Peygamber'i gözünün önüne getirebilir. Yiyecek-içecek sıkıntısı çeken ordu, Ceyşu'l-usre denilen Tebük Harbi ordusunun hazırlıklarında ve yolundaki Hz. Peygamber'i hatırlar. Yolda başkasının malından istifâde etmek zorunda kalan ordu şu olayı örnek alabilir: Susuz bir yerde konaklamak zorunda kalan İslâm ordusu için Hz. Peygamber, Hz. Ali ile bir başka sahâbiyi su aramak için görevlendirir. Onlar da yolda, iki büyük su kırbaşı taşıyan bir deve ile gitmekte olan bir kadına rastlarlar. Suyun yerini sorarlar. Kadın, suyun bir günlük mesafede olduğunu söyleyince, «haydi öyleyse bizimle geleceksin» derler ve kadını alıp Hz. Peygamber'e getirirler. Hz. Peygamber, kırıbaların ağzını açtırır, azıcık su alır, suyu tekrar kırabaya boşaltır ve «herkes ihtiyacı kadar su alsın» buyurur. Bütün ordu suya kandığı halde kırbalar hâlâ doludur. Sonra da «haydi bu kadına birşeyler verin» buyurur. Oracıkta toplanan hurma ve diğer yiyeceklerden bir çuval doldurulur. Kadın, hem dolu su kırbaları hem de bir çuval yiyeceklerle kabilesine döner. Olani-biteni anlatır ve sonunda Hz. Peygamber için «ya çok büyük bir sihirbaz ya da gerçekten Allah'ın rasûlüdür» der. Daha sonraları bu kadın, kabilesinin müslüman olmasını sağlar¹⁹. Yediği üzümün bedelini bağına bağlayan ordu, herhalde Hz. Peygamber'in bu uygulamasından esinlenmiş olmalıdır.

Diplomat, Akabe bey'atlarında, Medine'deki muâhât ve saldırmazlık anlaşmalarında. elçiler ve mektuplar teâ-tisinde ve nihâyet Hudeybiye Musalahası'ndaki Hz. Mu-

19. Buhâri, teyemmüm 6.

hammed'i örnek alabilir. Özellikle Hudeybiye'de bütün ashâbı sinirlendiren ve görüntüsü hiç de hoş olmayan maddeleri kabul eden, Mekke'den kaçıp gelmiş Ebû Cendel'i hemen oracıkta, «anlaşma gereğidir» diye zâlim babasına teslim eden, dönüş emrine ashâbın uymaması üzerine, kendisi herkesin gözü önünde traş olup kurbanını keserek ihramdan çıkan Hz. Peygamber'i düşünebilir. «Resmen tanınmayı» temin için kabul edilen ağır şartların ötesinde «büyük fethi» görebilen büyük diplomat Hz. Peygamber'i hatırlar.

Hâsılı her meslek ve meşrepten insan, Hz. Peygamber'in hayatında kendisi için örnek olacak birçok yön ve olay bulur. Çünkü, bütün bu insanlığı bir şahsiyette toplayıp misâllendirmek, Allah Teâlâ için aslâ zor değildir. Bu sebeple diyoruz ki, Hz. Peygamber'in siyreti, hayatın her safhasını kapsayan bir bütünlük içindedir. O, Allah Teâlâ'nın kendisine verdiği yetki ile, ülkelerinde krallara, devlet başkanlarına; yollarda, yaylaklarda çobanlara; mekteplerde hocalara; sınıflarda talebelere; obalarda fakara; köşklere ağınyâya; otağlarda, kışlalarda ordulara, komutanlara; yuvalarda analara-babalara, yavrulara, kısaca bütün dünyalılara aynı çağrıyı yapmakta, kendisini izlemeye dâvet etmektedir. Çünkü, O'nun s i y r e t i bütün insanlık için en güzel örnektir. Çünkü O'nun sünneti, dünyayı kucaklayıcı bir zenginlik, çeşitlilik, pratiklik, bütünlük ve âhenk manzûmesidir.

Hz. Peygamber'in harb - sulh, ibâdet-ticâret, hak ve adalet gibi ciddi ve yüksek konularla meşgul olması hemen herkes tarafından pek tabii karşılandığı halde, O'nun, günlük insan hareketlerinin biçim ve şekilleriyle de meşgul olmasını bazıları akıllarına sığdıramayabilirler. Nitekim Selman-ı Fârisî'ye bir müşrik biraz da alaylı bir edâ ile şöyle demişti:

«— Görüyorum ki dostunuz (Muhammed), size her şeyi, ama herşeyi, hattâ helâyâ nasıl oturacağınızı bile öğretiyor?..»

Selmân, gâyet ciddi ve pek tabii olarak tasdik etti ve;

— Evet, dedi. Sonra da Hz. Peygamber'in tuvalet âdâbıyla ilgili tavsiyelerini sıraladı²⁰.

Takdir edileceği gibi, insan hayatının her safhası ve her işi önemlidir. Hiç kuşkusuz, işlerin ve konuların bir hiyerarşisi vardır. Fakat insan hayatının bir parçası olarak herşeyin belli şekillerle ıslâh edilmesi, inanç sisteminin gereklerine uygun hâle getirilmesi aynı derece önemlidir. Hz. Peygamber, bir baba gibi ümmetine her konuyu öğretmiş, onların izzet ve şerefine yaraşır davranışları onlara göstermiştir. Bunda «küçük işlerle meşguliyet gibi bir basitlik» değil, «en küçük ayrıntıyı bile ihmal etmeme derecesinde bir ciddiyet, sorumluluk ve insanı bir bütün olarak değerlendirme» gibi derin ve anlamlı bir hassâsiyet yatmaktadır. İşte Selman (r.a.) bunun farkındaydı ve güya aklınca alay etmek isteyen «Peygamber de böyle şeylerle meşgul mü olmuştur?» demeye getiren, devrin çağdaş-müşrik kafasına gerçeği bütün sâfiyeti ve açıklığı ile haykırıyordu: «Evet, herşeyi bize O öğretiyor». Abdullah İbn Ömer (r.a.) de kendisine gelip «biz hazar namazı ile, havf namazını Kur'ân'da buluyoruz. Fakat sefer namazını Kur'ân'da bulamıyoruz. Nasıl oluyor bu?» diyen Ümeyye b. Abdillâh b. Hâlid'e; «— Bak yeğenim! Biz hiç bir şey bilmezken Allah bize Muhammed'i peygamber olarak gönderdi. Biz, Muhammed'i neyi yaparken görmüşsek, onu öylece yaparız»²¹ diyor, ashâbın bilgi kaynağının ve her sâhâda yegâne örneğinin Hz. Muhammed olduğunu açıkça ifâde ediyordu.

Ashâb-ı kirâm'ın en çok dikkat gösterdiği konu, Hz. Peygamber'in beyân ve davranışlarıydı. Sümâme b. Hazn, Hz. Âişe vâlidemize «nebiz'in hükmünü sordu. Vâlidemiz hemen (ismi meçhûl) Habeşli câriyeyi çağırıp Sümâme'ye;

20. Müslim, tahâre 57-58; Ebû Dâvûd, tahâre 4; Tirmizî, tahâre 12.

21. Nesâî, taksir 1; İbn Mâce, ikâme 73; Hakim el-Müstedrek, I, 258; Ebû Ğudde, Lemehât, s. 18.

«— Bu, Rasûlullah'a hizmet etmiştir, ona sor» dedi. Cârîye de suali;

«Rasûlullah'ın şırasını gecedan sıkar ve tulumun ağzını bağlar, asardım. Sabah olunca Rasûlullah ondan içerdı» şeklinde cevaplandırdı²². Burada Rasûlullah'ı en yakından izleme imkânı bulan bir cârîye bile olsa, ondan Hz. Peygamberin davranışını öğrenme eğikimini ve gelenegini görüyoruz. Zira ashâb-ı kirâm, hikmet'i Hz. Peygamber'in şahsında, siyretinde ve o siyreti hayatlarına uydurmakta biliyor, buluyor ve yaşıyorlardı. Şüphesiz onların erişilmez faziletleri de bu özelliklerinden kaynaklanıyordu.

Hız. Peygamber'in sünnetinin, evrensel karakteridir ki, ashâb-ı kirâm'ı onu değiştirmekten alıkoymuştur. Hız. Âişe vâlidemiz «eğer kadınların yeni yeni icad ettikleri halleri Rasûlullah görseydi, —İsrailoğullarının kadınlarının menolunduğu gibi— onları mescidlere gitmekten menederdi»²³ diyor, fakat böyle bir yasaklama yoluna ne kendisi gidiyor ne de halifelerden böyle bir yasak getirmelerini istiyor. Çünkü hem, «Allah'ın hanım kullarını, Allah'ın mescidlerinden men etmeyiniz»²⁴ hadis-i şerifi vardı hem de bu peygamberi iznin ümmet çapında bir anlamı olabilirdi.

Öte yandan Hız. Peygamber, ilâhî vasıfların kendisine yakıştırılmamasını istediğinde²⁵, dünya işleri ile ilgili bazı teknik konularda²⁶, dâvâların hükme bağlanmasında²⁷ ve ibâdetlerin edâsında yanıldığında²⁸ kendisinin bir beşer olduğunu ısrarla hatırlatmıştır. Bunun sınırını da «— Hakkında vahiy gelmemiş konularda ben de

22. Tecrid Termececi, I, 326.

23. Buhâri, ezan 163; Müslim, salat 144; Muvatta', kible 15.

24. Buhâri, cum'a 13; Müslim, salat 136; Muvatta', kible 13.

25. Buhâri, enbiya 48; Dârimi, rikâk 68; Ahmed b. Hanbel, I, 23-24.

26. Müslim, fedâil 139-141; İbn Mâce, ruhûn 15; Ahmed b. Hanbel, V, 18, 298; VI, 128.

27. Buhâri, şehâdât 27; hiyel 10; ahkâm 20; Müslim, akdiye 4.

28. Buhâri, salat 31; Müslim, mesâcid 89, 92, 93, 94.

sizin gibiyim»²⁹ buyurarak çizmiştir. Öte yandan «— «Ben unutturum veya unutturulurum ki, bir sünnet ortaya koyayım»³⁰ buyurmaktadır.

Bütün bu gerçekler çerçevesinde sünnetin, hayatın her safhasını kapsayan bir bütünlük, zenginlik ve çeşitlilik manzumesi olarak algılanma ve anlaşılması Hz. Peygamber'in davranışlarının ve örnek oluşunun belli sahalarda mı, yoksa her sahada mı olduğunu; bir başka ifade ile, sünnetin bağlayıcılığı konusunu haliyle düşündürecektir. Hattâ, daha değişik bir ifade ile, din-dünya ayrımına ruhsat olup-olmadığı tartışmasını bile düşündürecektir. Yani «siz dünyanın işini daha iyi bilirsiniz»³¹ beyânı, «benim dünya ile ilgili uygulama ve uyarılarıma kulak asmayın» anlamında mı, yoksa; «bu sahada benim de yanılabileceğim ihtimalini dikkatten uzak tutmayın» mânâsında mıdır? Bu beyândan hareketle, «Hz. Peygamber'in bazı konulardaki yaşayış tarzını takib etmek VACİB değildir» demek, eğer onların tamamen terkini, önemsizliğini telkin ediyorsa; ilmi açıdan gerekli de olsa, böyle bir ayırım neticede, din-dünya ayrılığı fikrini tervic ve tasvib anlamı taşımaz mı? Yoksa, zaten kendi içinde, önce, i s t i t a ' a t şartına bağlı olarak bir hiyerarşisi bulunan n e b e v i uygulamaların tamamının evrensel çapta ü m m e t için ö r n e k teşkil ettiğini söylemek mi gereklidir?

Sünneti evrensel bütünlüğü içinde düşünmek ve onu her hareketimizde çıkış noktası olarak benimsemek, kendi içimizde tatmin edici bir yoruma kavuşturamadığımız sünnet verilerini hemencecik reddedivermekten bizi kurtaracağı gibi, onların da geçerli olabileceği yöre ve dönemlerin bulunabileceği fikrine ve rahatlığımıza ulaştırıcaktır. Bu da İslâm kültürü demek olan s ü n n e t ' e dair hiçbir bilgi ve belgenin zayi olmaması demektir.

29. Heysemi, Mecmeu'z-zevâid, IX, 46 (Taberânî'den naklen).

30. Muvatta', sehv 2.

31. Müslim, fedail 141.

Son olarak şuna işaret edelim ki, Hz. Peygamber'in belli konularda yanılması, bir taraftan O'nun ilâh olmadığını kafa ve gönüllere yerleştirirken diğer yandan O'nun, yanılma hallerine de bizzat örnek olduğunu gösterir. Bu da «**ta'limen li'l-ümme** (ümmeti eğitmek maksadına yönelik) tir. Şah Veliyyullah'ın ifâdesiyle, «tebliğ vasfı» taşımaya bile, Hz. Peygamber'in tüm davranış ve beyânları, yine de **nebevi** bir vasfa sahiptir. O'nu, bu genel vasfı ve bütünlüğü içinde düşünmek ve değerlendirmek zorundayız. Çünkü Hz. Peygamber'in **siyreti**, netice itibariyle Kur'an-ı Kerim'deki irşad ve hükümlerin tefsirinden başka bir şey değildir. Bütün hayatı boyunca kendisinden sâdır olan amel ve sözlerle Kur'an'da bildirilen hakikatların izâhını yapmıştır. Sözlerimi büyük muhaddis Zührî (124/743)'nin ifâdesiyle bağlıyorum: «**Peygamberlik Allah vergisidir. Rasûle tebliğ, bize de teslimiyet düşmektedir**»³².

Saygılarımla ..

32. el-Begâvi, Şerhu's-sünne, I, 217.